

обох мислителів, яким властивий значний прогностичний потенціал, для вдосконалення і розвитку таких конституційно-правових інститутів суверенної України як загальні засади конституційного ладу, правовий статус особи, форма держави (зокрема, форма державного устрою), місце самоврядування та ін.

1. Драгоманов М.П. Вольный Союз – Вільна Спілка: Опыт украинской политико-социальной программы // Драгоманов М.П. Собр. полит. соч.: В 2 т. – Париж: Изд-во редакции "Освобождение", 1905. – Т.1. – С. 272-375. 2. Гриценко І.С., Короткий В.А., Томенко М.В. "Людина земная з печаттю пророка" // Михайло Драгоманов: автожиттєпис / уклали І.С. Гриценко, В.А. Короткий, М.В. Томенко. – К.: Либідь, 2009. – С. 6-76. 3. Драгоманов Михайло Петрович // Режим доступу: http://www.ua.wikipedia.org/wiki/Драгоманов_Михайло_Петрович. 4. Комзюк Л. Конституційно-правова доктрина М. Драгоманова. – Луцьк: Надстир'я, 1997. – 72 с. 5. Комзюк Л. Драгоманов і Грушевський: Еволюція конституційно-правової концепції політичної самостійності України // Суспільствознавчі науки та відродження нації: Збірн. наук. праць. Кн. П / АН вищої школи України, Волин. ун-т ім. Л.Українки, Волин. академ. д-м. – Луцьк: Б.в., 1997. – С.70-76. 6. Скакун О.Ф. Конституціоналізм Михайла Драгоманова // Штрихи до наукового портрета Михайла Драгоманова. – К.: Наук. думка, 1991. – С.100-117. 7. Грушевський М. Конституційне питання і українство в Росії // Літературно-науковий вісник. – 1905. – Т.ХХХ. – С.245-258. 8. Грушевський М. Конституційне питання і українство в Росії // Грушевський М. З біжучої хвилі: Статті і замітки на тему дня (1905–1906). – К., 1907. – С. 16-32. 9. Освобождение России и украинский вопрос. – СПб., 1907. – С. 121-131. 10. Приймак Т. Консти-

туційний проект М.Грушевського з 1905 року // Український істор. журн. – 1991. – №1. – С.135. 11. Прицак О. Історіософія Михайла Грушевського // Грушевський М.С. Історія України-Руси: В 11 т., 12 кн. – К., 1991. – Т.1. – С. XL-XLVIII. 12. Грушевський М. З починів українського соціалістичного руху. Мих. Драгоманов і женецький соціалістичний гурток. – Відень, 1922. – 212 с. 13. Оглоблин О. Грушевський Михайло // Енциклопедія українознавства. Словникова частина. – Львів, 1993. – Т.2. – С.455. 14. Зіллер Ж. Політико-адміністративні системи країн ЄС. – К.: Основи, 1996. 15. Шаповал В. Вищі органи сучасної держави. Порівняльний аналіз. – К., 1995. 16. Грушевський М. Движение политической и общественной украинской мысли в XIX столетии. – СПб., 1907. 17. Драгоманов М.П. Листи на Наддніпрянську Україну // Драгоманов М.П. Літературно-публіцистичні праці: В 2 т. – К.: Наук. думка, 1970. – Т.1. – С.428-482. 18. Кистяковский Б.А. Драгоманов, его политические взгляды, литературная деятельность и жизнь // Драгоманов М.П. Полит. соч. – М.: Б. и., 1908. – С. IX-XXXII. 19. Грушевський М. Звідки пішло українство і до чого воно йде // Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть / Наук. ред. д. філос. наук О.М. Мироненко. – К.: Тов-во "Знання" України, 1991. – С.38-53. 20. Грушевський М. На порозі Нової України. Гадки і мрії // Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть / Наук. ред. д. філос. наук О.М. Мироненко. – К.: Тов-во "Знання" України, 1991. – С.133-225. 21. Конституція Української Народної Республіки (від 29 квітня 1918 р.) // Томенко М.В. Історія української конституції. – К.: Основа, 2009. – С. 115-123. 22. Метельський Р.Е. Порівняльна характеристика конституційного проекту М. Драгоманова та конституції Української Народної Республіки від 29 квітня 1918 року // Драгоманівський збірник. "Вільна Спілка" та сучасний український конституціоналізм. – Львів: Світ, 1996. – С. 116-120.

Надійшла до редколегії 29.04.10

Ж. Дзейко, канд. юрид. наук

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ ЗАКОНОДАВЧОЇ ТЕХНІКИ

У статті аналізуються методи досліджень законодавчої техніки.

В статье анализируются методы исследования законодательной техники.

The author of the given article analyses methods of researches of legislative techniques.

Ключові слова: законодавча техніка, методи досліджень, методи досліджень законодавчої техніки.

Ключевые слова: законодательная техника, методы исследований, методы исследования законодательной техники.

Key words: legislative techniques, methods of researches, methods of researches of legislative techniques.

Застосування методів дослідження законодавчої техніки спрямовано на вивчення її поняття, структури, змісту, сутності, видів, співвідношення із іншими складовими правової системи держави, питань її становлення, сучасного стану і перспектив розвитку, нормативного регулювання, практичного застосування для створення і систематизації законів. Від рівня ефективності вирішення цього теоретичного питання залежить дієвість практики правотворчості та реалізації норм права. Опанування відповідними методами дозволяє суб'єкту застосування законодавчої техніки втілити при створенні законів загальнолюдські, демократичні принципи права, сучасні підходи до розуміння права, системи права та її складових, закону, правового закону, норм права та їх видів, способів формулювання норм права у статтях законів, правовідносин, механізму реалізації норм права та ін. Це підкреслює актуальність дослідження зазначеного питання в теоретичному та практичному аспектах.

Сучасні дослідження законодавчої техніки засновуються на різноманітних підходах до розуміння права: позитивістському, природно-правовому, соціологічному, інтегративному, а також на принципах верховенства права та закону, конституційності, справедливості, демократизму, гуманізму, визначеності, ідеях про невідчужувані права і свободи людини. Втім у сучасний період в Україні відбувається лише перехід від ортодоксального позитивістського підходу до праворозуміння до визнання ідей природного права. В свою чергу, природні права людини стають реальністю у разі їх якісного закріплення у законах та інших джерелах права, і, звичайно ж, у разі їх ефективної реалізації на практиці.

Питання методів вивчення законодавчої техніки знайшло вкрай недостатнє опрацювання у науковій

літературі. Крім того, відсутня єдність серед науковців щодо його вирішення. Найбільший внесок у розробку цього питання у XIX ст. зробив класик світової юридичної науки Р. Ієрінг у праці "Юридична техніка". За радянського періоду А. Ушаков називає та характеризує такі види законодавчих методів: новелізація, традиція, кодифікація та рецепція [5; с. 141-162]. У сучасний період активізувалась розробка цього питання у російській юридичній науці. Так, В. Сирих, вивчаючи методологічні засади законотворчості, веде мову про "скупність теоретичних положень, методологічних принципів, загальних, спеціальних та приватних методів, які використовуються у процесі підготовки та наукової експертизи законопроектів", при цьому важливим компонентом цих засад вважає законодавчу техніку [4; с. 26, 41]. Д. Чухвічев називає та стисло характеризує такі методи, які він вважає, "науки" законодавчої техніки: загальні (аналіз, синтез, історичний, логічний, індукція, дедукція) та приватні (системно-структурний, функціональний, формально-юридичний, наукового моделювання та порівняльний) [6; с. 26-27]. Т. Кашаніна, розглядаючи питання методології юридичної техніки, виокремлює такі групи методів: загальнонаукові (матеріалістичний, метафізичний, системно-структурний, порівняльний та соціологічний), логічні (аналізу, синтезу, аналогії, індукції, дедукції, створення понять та формулювання визначень, використання понять у одному й тому ж значенні), лінгвістичні (відповідності термінів поняттям, які вони фіксують, забезпечення компактності юридичного документа та ін.) та технічні (які спрямовані на використання комп'ютерних методів) [1; с. 30-35]. Сучасні вітчизняні науковці О. Ющик, Л. Горбунова, М. Теплюк та Л. Гульченко дослідили практичні аспекти методологічних питань кодифікації законодавства України [3; с. 98-125]. Ці та інші

підходи до розуміння відповідної проблематики свідчать про потребу її подальшого теоретичного опрацювання в аспекті дослідження законодавчої техніки, а саме глибшого розкриття їх змісту, призначення та практичного застосування для створення і систематизації законів.

На нашу думку, основою вивчення законодавчої техніки в Україні є філософські, загальнонаукові та спеціальні методи. Філософські методи дослідження забезпечують єдність соціально-правового та гносеологічного аналізу законодавчої техніки. Серед основних філософських методів дослідження законодавчої техніки можна виокремити такі: діалектичний, ідеалістичний, метафізичний та матеріалістичний. Основними загальнонауковими методами вивчення законодавчої техніки є: системний, структурний, історичний, наукового моделювання, прогнозування, логічний (який включає такі прийоми, як аналіз, синтез, сходження від абстрактного до конкретного і від конкретного до абстрактного), аксіологічний, герменевтичний, конкретно-соціологічний, статистичний і ін. Спеціальні методи дослідження законодавчої техніки такі: спеціально-юридичний, порівняльного правознавства і ін. На нашу думку, немає таких методів наукового пізнання, які б могли застосовуватися виключно для вивчення законодавчої техніки.

Застосування діалектичного методу дає можливість дослідити законодавчу техніку в її виникненні, розвитку, функціонуванні, тенденціях розвитку та взаємозв'язку з іншими елементами правової системи держави, а також з іншими суспільними явищами (мораллю, політикою, економікою). Використання діалектичного методу сприяє здійсненню об'єктивного, всебічного дослідження законодавчої техніки, що включає в себе, з одного боку, характеристику її змісту та сутності, а з другого – показ її зовнішньої форми. Так, конструювання законів потребує застосування випереджального відображення, при якому історичний та сучасний досвід проектується на майбутні суспільні відносини. При цьому важливим чинником виступає суб'єктивний аспект, який свідчить про творчу природу діяльності законодавця. У зв'язку з цим, можна зазначити, що якщо за радянських часів законодавець абсолютизував об'єктивність суспільних відносин, які підлягали правовому регулюванню, то зараз інша крайність – переважають суб'єктивні моменти: особисті, групові, вузьководомчі чи інші, втім не інтереси народу України. На процес використання правил і засобів законодавчої техніки для створення і систематизації законів впливає зовнішнє середовище. Застосування законодавчої техніки, в свою чергу, не лише відображає розвиток цього середовища, але й перетворює його. Тому закони, для створення яких застосовується законодавча техніка, мають зворотній вплив на зовнішнє середовище.

Крім змісту і форми, при дослідженні законодавчої техніки доцільним вбачається використання таких основних категорій діалектики, як сутність і явище, ціле і частина, система, структура, загальне та особливе, свобода та необхідність, можливість і дійсність та ін. При висвітленні питань законодавчої техніки варто застосовувати такі закони діалектики: єдності і боротьби протилежностей, заперечення заперечення та переходу кількісних змін у якісні. Так, автор виходить із положення, що у процесі розвитку змісту правил і засобів законодавчої техніки настає момент, коли її нові якості не вкладаються у рамки старої форми і відбувається видозміна цієї форми відповідно нового змісту чи вона взагалі замінюється новою. Застосування закону єдності і боротьби протилежностей може виявлятися у прагненні виявити і розкрити оптимальні варіанти поєднання абстрактного і казуїстичного способів викладу норм

права при конструюванні законів, лаконічності і повноти правового регулювання тощо. Ці положення можуть певним чином поліпшити застосування правил і засобів законодавчої техніки.

Важливими для вивчення законодавчої техніки є положення діалектичного матеріалізму, відповідно яких законодавче випереджальне відображення є результатом повторюваності та стійкості відображуваних явищ та процесів, що виявляється у закономірностях суспільного буття. Знання цих закономірностей дає можливість окреслити напрями та тенденції розвитку законодавчої техніки. Ці знання, втілені у нормах права, спрямовані на досягнення цілей правового регулювання шляхом ефективного реалізації норм права. У зв'язку із цим, наявність у законодавчій точній та повній інформації значною мірою зумовлює повноту, чіткість та об'єктивність законів.

Велике теоретичне та практичне значення в аспекті проблематики законодавчої техніки має діалектика загального, особливого та окремого. Так, якщо у кожному окремому містяться риси загального, то при застосуванні законодавчої техніки потрібно прагнути до того, щоб кожна структурна складова закону максимально відображала сутність права і законодавчої техніки.

Використання метафізичного методу зумовлюється потребою виявити основні властивості законодавчої техніки у статичній та поза її зв'язком із іншими суспільними явищами. Цей метод варто застосовувати з метою глибшого з'ясування її поняття, сутності, структури, характеристики складових – її правил і засобів. Адже для того, щоб виявити сучасний стан законодавчої техніки, зрозуміти її сутність, потрібно зафіксувати її якісні та кількісні показники. Крім того, законодавча техніка виконує інструментальну функцію, переважно за допомогою її правил і засобів. Дослідження їх основних властивостей передбачає з'ясування не лише функціональних, а й статичних взаємозв'язків між ними. Яскравими прикладами у зазначеному аспекті є вивчення структури закону, структури юридичних конструкцій як засобів законодавчої техніки і ін.

Застосування ідеалістичного методу засновується на положенні, що закони, втілені у життя, які ґрунтуються на досягненнях науки, є важливим чинником перетворення матеріальної дійсності. Цей метод можна використовувати при вивченні поняття законодавчої техніки та принципів застосування її правил і засобів, її нормативного регулювання та вивчення питань ефективного реалізації законодавчої техніки як основи дієвості законів. Автор вбачає важливу роль ідей та теорій для розвитку законодавчої техніки. Так, це стосується ідей про пріоритет прав людини, правової держави, законності та ін., якими повинен керуватися законодавець для створення законів. Яскравим прикладом актуальності цього питання є й спори про "букву" і "дух" закону.

Видається, що завдяки застосуванню різних методів пізнання, у тому числі метафізичного та діалектичного, можна системно дослідити законодавчу техніку. Адже закони є продуктом як ідеального, теоретичного мислення, так і матеріальної дійсності. Крім того, варто враховувати, що реальний стан суспільних відносин, які підлягають правовому регулюванню, може не відповідати стану законодавства загалом або окремим законам, і навпаки. Також, окрім взаємозв'язку між економікою і законами, які створюються за допомогою законодавчої техніки, вони підлягають впливу інших соціальних чинників.

За допомогою історичного методу можна виявити історичні етапи становлення і тенденції розвитку законодавчої техніки в Україні та здійснити їх характеристику.

Застосування історичного методу дає можливість спрогнозувати розвиток законодавчої техніки. Адже законодавча техніка, так само, як і будь-яке інше сучасне соціальне явище, має своє історичне коріння, яке через відображення у сучасності спрямоване у майбутнє. Завдяки використанню історичного методу дослідник виявляє загальні та особливі риси становлення законодавчої техніки у певній державі, що, у свою чергу, дає розуміння її сучасного стану та можливостей подальшого розвитку. Тому наукове дослідження законодавчої техніки має ґрунтуватися на причинно-наслідковому зв'язку в її історичному розвитку.

Без історичного вивчення законодавчої техніки відсутня можливість логічного дослідження її становлення. В свою чергу, логічні знання не просто відображають історико-правові явища та процеси, а акцентують увагу на їх суттєвих моментах. Завдяки цій властивості логічні знання сприяють виявленню та розкриттю напрямів та тенденцій розвитку законодавчої техніки. Логічне осмислення законодавчої техніки дає можливість через вивчення її достатньо довшого стану виявити процес формування її саме як системи. Втім сказане не означає, що недоцільно вивчати етапи становлення законодавчої техніки. Мова йде про те, що дослідження законодавчої техніки в достатньо досконалому стані сприяє кращому з'ясуванню питання про її попередні форми.

За допомогою формально-логічного методу здійснюється наукова обробка літературних джерел та юридичної практики, виявляється та з'ясовується низка правових понять та визначень, пропонуються їх різні класифікації. Так, наприклад, це стосується визначення поняття функцій законодавчої техніки та їх видів, а також характеристики її основних функцій. Автор вважає, що дотримання формально-логічних вимог у практиці створення законів є основою їх якості та ефективності реалізації. Так, це стосується виявлення логічних помилок у застосуванні законодавчої техніки та низки рекомендацій з їх попередження і ліквідації.

У процесі дослідження доцільно використовувати дедукцію та індукцію як формально-логічні прийоми вивчення законодавчої техніки. Завдяки індукції, коли загальний висновок робиться на основі пізнання окремих явищ певного класу, можна сформулювати низку теоретичних положень, які стосуються поняття, структури, функцій, правил і засобів законодавчої техніки та ін. Використання дедукції сприяє вивченню практичних аспектів законодавчої техніки, наприклад, застосування принципів права для створення законів.

Логічний прийом абстрагування дозволяє виявити загальне поняття, зміст і сутність законодавчої техніки та її складових, з'ясувати і запропонувати шляхи вирішення найактуальніших проблем, що постають у процесі наукового розуміння та застосування законодавчої техніки, процесу її становлення та напрямів розвитку. При цьому серед правових явищ та процесів досліджуються лише ті, які є типовими та мають принципове значення для характеристики законодавчої техніки. Втім без знань конкретного неможливе створення не лише наукових абстракцій, а й також застосування законодавчої техніки для створення законів та реалізація чинних законів. Має бути розумне поєднання абстрактного і казуального у нормах законів. Так, конкретні поняття, які використовуються при створенні законів, в процесі історичного розвитку поступово витісняються абстрактними. В свою чергу, конкретні поняття спрямовані на конкретизацію, деталізацію абстрактних понять. Законодавець повинен обирати такий варіант використання абстрактних та конкретних понять при

конструюванні законів, який би давав змогу без ускладнень переходити від абстрактного до конкретного при застосуванні норм права.

Щодо дослідження законодавчої техніки як наукового поняття, то тут можна зазначити, що конкретне не є констатацією окремих властивостей законодавчої техніки, а являє собою її абстрактну конкретність, під якою можна розуміти синтез її багатьох визначень, об'єднання її властивостей у єдину цілісність.

Загалом, сходження від абстрактного до конкретного і, навпаки, від конкретного до абстрактного, зв'язано з такими способами пізнання, як аналіз та синтез. Їх застосування сприяє дослідженню ознак, структури та складових законодавчої техніки, а також вивченню архівних та інших матеріалів. Поєднання прийомів аналізу та синтезу дозволяє, з одного боку, узагальнити теоретико-правові передумови та принципи еволюції законодавчої техніки, а з іншого – виокремити їх оригінальні тенденції на конкретному етапі системи часово-просторових координат. Так, за допомогою аналізу законодавча техніка як цілісне явище розкладається на складові частини. Втім знання про них ще не відтворює законодавчу техніку у повному обсязі, не виявляє способів поєднання цих частин. Адже за межами аналізу лишаються зв'язки кожного елемента законодавчої техніки з іншими явищами та процесами, які впливають на неї. Отже, аналіз кожного елемента законодавчої техніки ще не призводить до пізнання цілого. Саме завдяки синтезу елементи законодавчої техніки не лише відтворюються у різних формах, а ці форми виводяться з абстракції як зі своєї загальної основи. За допомогою синтезу об'єднуються у єдності елементи законодавчої техніки. Крім того, прийом аналізу документів має суттєве значення у конкретно-правовому дослідженні законодавчої техніки.

Системне дослідження законодавчої техніки зумовлює потребу поглибленого аналізу її як складної динамічної цілісності, складові частини якої знаходяться між собою у єдності та взаємодії. Можна підкреслити, що ця взаємодія має двосторонній характер. З одного боку, дослідження законодавчої техніки передбачає виявлення та розкриття її різних аспектів стосовно її детермінації суспільством, з іншого боку – її пізнання як відносно самостійного соціального явища.

За допомогою системного методу розглядаються законодавча техніка як елемент правової системи держави, її структура, правила і засоби та принципи їх застосування, помилки, які виникають при цьому. Системний метод дослідження матеріалу дає змогу цілісно розглянути розвиток законодавчої техніки у кожному з його періодів. При застосуванні цього методу з'ясовується, що закони певного періоду чітко та повно регулюють суспільні відносини лише за умови, якщо їх система є єдиною в цілому, якщо її частини узгоджені між собою за змістом та формою. Важливим є те, що у процесі застосування законодавчої техніки, у тому числі для систематизації законодавства (у формах кодифікації та консолідації), виявляються системність права і законодавства.

Завдяки застосуванню системного методу можна з'ясувати, що законодавча техніка має такі ознаки системності: її частини – правила і засоби – об'єднані за певними змістовною та сутнісною підставами і є структурно упорядкованими, що надає законодавчій техніці стійкості та самостійності. В свою чергу, законодавча техніка входить як частина до правової системи. "Основною, головною рисою будь-якої системи, – як слушно зазначає Д. Керімов, – ... є її інтегративність...". Крім того, говорячи про правову систему, цей вчений вірно

говорить, що вона має "функціонуючий характер" [2; с. 236]. Зазначені властивості законодавчої техніки як системи зумовлюють методику її дослідження. Адже будь-яке окреме правило чи засіб законодавчої техніки поза їх зв'язками із іншими її елементами – правилами і засобами – не може реалізувати призначення і функції законодавчої техніки загалом. Крім того, правила і засоби законодавчої техніки взаємодіють не лише між собою, а й також із іншими суспільними явищами – політикою, економікою, мораллю та ін., що зумовлює її вивчення у зв'язку із цими явищами. Системний метод бажано використовувати на кожному етапі дослідження законодавчої техніки.

Структурний аналіз законодавчої техніки ґрунтується на положенні про те, що її елемент – це частина законодавчої техніки, яка розглядається в аспекті її зв'язку з іншими її частинами та загалом з самою законодавчою технікою. Система елементів законодавчої техніки створює структурний зв'язок її елементів. Тобто елемент характеризує частину з боку тієї його властивості, яка перетворює різні частини у єдине структурне ціле. Так, наприклад, необхідно розрізняти внутрішню та зовнішню структуру закону, яка є одним із засобів законодавчої техніки. Крім того, закон як частина законодавства, з одного боку, характеризується індивідуальними особливостями, а з іншого – ці особливості мають специфіку внаслідок впливу інших частин і цілого. Природу цілого, тобто законодавства, визначають не лише особливості частин, тобто законів, а й також специфіка їх зв'язку та взаємодії. Прикладом може слугувати ступінь якості законодавства, яка залежить від узгодженості норм окремих законів. Втім законодавство як ціле створює основу функціонування окремих законів, у зв'язку із чим законодавець повинен при конструюванні законів враховувати систему чинних законів.

Структурно-функціональний метод може застосовуватися з метою з'ясування поняття, структури, функцій, сутності законодавчої техніки, її місця і ролі у правовій системі держави та у зв'язку із іншими складовими останньої, системного вивчення історії, сучасного стану та перспектив розвитку законодавчої техніки в Україні. Вивчення законодавчої техніки з точки зору функціональності зумовлює виокремлення у законодавчій техніці складових структурних частин – її правил і засобів – з точки зору їх функцій, соціального призначення та зв'язку. При цьому правила і засоби законодавчої техніки варто вивчати в аспекті їх постійного розвитку, що надає можливість її системного дослідження. Загалом, структурний, а також структурно-функціональний методи дозволяють дослідити структуру законодавчої техніки, її функції та соціальне призначення.

Метод наукового моделювання передбачає дослідження законодавчої техніки шляхом створення і вивчення її моделі загалом та окремих елементів зокрема. Це стосується вивчення майже кожного питання законодавчої техніки: поняття, значення, функцій та структури законодавчої техніки, її правил і засобів, становлення, принципів застосування, помилок, які вчиняються при її реалізації.

На основі застосування методу прогнозування можна виявити основні тенденції та перспективи розвитку законодавчої техніки в Україні та запропонувати рекомендації по її практичному вдосконаленню. У прогнозах виявляється абстрактний характер наукових досліджень у відповідній сфері. Крім того, методологічне значення має положення, відповідно якого прогресивний вплив законодавчої техніки на суспільне життя досягається тоді, коли її застосування спирається на необхідні можливості, при урахуванні випадкових можливостей. Передбачаючи

при розробці законів їх вплив у майбутньому на суспільні відносини, законодавець повинен знаходити та своєчасно використовувати закономірний розвиток необхідності, враховуючи випадковості.

З використанням герменевтичного методу можуть досліджуватися тексти законів та проектів законів, терміни, які вживаються в них, наукові опрацювання законодавчої техніки у вітчизняній та зарубіжній юридичній літературі.

Аксіологічний метод вивчення законодавчої техніки можна використовувати для розкриття змісту законодавчої техніки та її цінності як явища правової системи держави. Застосування цього методу сприяє виявленню значення законодавчої техніки для розвитку законодавства України та практики його реалізації. Доцільним вбачається вивчення законодавчої техніки, у тому числі її складових елементів, з формального та змістовного її аспектів. Акцентується увага на тому, що цінність законодавчої техніки виявляється у здатності виражати через застосування правил і засобів створення і систематизації законів відповідними суб'єктами ідей справедливості, гуманізму, демократизму та верховенства права.

Значну увагу при вивченні законодавчої техніки доцільно приділити конструктивно-критичному методу для оцінки і аналізу правових теорій і шкіл не лише вчених України, але й зарубіжних країн, з якими була пов'язана правова думка України, що мало позитивні та негативні сторони для її розвитку.

Застосування конкретно-соціологічного методу може сприяти виявленню впливу на законодавчу техніку соціальних чинників та її дії у житті суспільства. Його використання дозволяє дослідити законодавчу техніку не лише на основі проектів законів чи чинних законів, але й їх реалізації. У тому числі це стосується вивчення питань практичної реалізації правил і засобів законодавчої техніки, розгляду її як основи ефективної дії механізму реалізації норм права. Доцільно використовувати спостереження та математичні способи обробки матеріалу при вивченні законодавчої техніки.

Дослідженню питань реалізації законодавчої техніки може сприяти кількісний та якісний аналіз законів, що свідчить про доцільність застосування статистичного методу. Так, це стосується вивчення питання кількості прийнятих останніми роками законів, які вносять зміни до інших законів, виявлення якісних показників законів з точки зору їх змісту та форми та ін. Це сприяє з'ясуванню основних напрямів та тенденцій розвитку законодавчої техніки в Україні. Виявлені відповідні кількісні та якісні показники певною мірою можуть сприяти попередженню та ліквідації помилок у застосуванні правил і засобів законодавчої техніки. Також це дає можливість запропонувати рекомендації по удосконаленню практики застосування правил і засобів законодавчої техніки з урахуванням різних соціальних чинників: як позитивних, так і негативних.

Застосування спеціально-юридичного методу сприяє дослідженню поняття законодавчої техніки. Також завдяки цьому методу можна проаналізувати відповідні проекти законів та чинні закони, практику та правове регулювання застосування законодавчої техніки. Його варто використовувати з метою вироблення практичних рекомендацій по удосконаленню законів, розвитку законодавчої техніки та практики реалізації законів.

Метод порівняльного правознавства можна застосовувати при проведенні порівняльного аналізу законодавчої техніки в сучасній Україні та інших державах, для співставлення сьогоденної та раніше діючої законодавчої техніки в Україні, різних наукових та практичних підходів до питань законодавчої техніки. За допо-

могою цього методу можуть зіставлятися правові ідеї вчених не лише України, але й західноєвропейських та деяких інших країн з метою з'ясування як їх відмінних, так і схожих поглядів на законодавчу техніку. При цьому слід порівнювати типові характеристики законодавчої техніки. У ході дослідження законодавчої техніки можна застосовувати й інші методи: хронології, синхронізації і ін.

Отже, проаналізовано методи дослідження законодавчої техніки, на підставі чого автор робить такі висновки. Сучасні дослідження законодавчої техніки ґрунтуються на різноманітних підходах до розуміння права: позитивістському, природно-правовому, соціологічному, інтегративному, а також на принципах верховенства права та закону, конституційності, справедливості, демократизму, гуманізму, визначеності, невідчужуваності прав і свобод людини. Зазначимо, що наявна теоретико-методологічна база не забезпечує комплексного вивчення законодавчої техніки, не сприяє глибокому опрацюванню її проблем у науковій літературі. Зокрема, на загальнотеоретичному рівні досі відсутня єдина думка щодо змісту поняття "законодавча техніка", її структури та функцій, інших засадничих положень. На думку автора, в основу вивчення законодавчої техніки доцільно покладати філософські, загальнонаукові та спеціальні методи. Філософські методи дослідження забезпечують єдність соціально-правового та гносеологічного аналізу законодавчої техніки. Серед основних

філософських методів можна виділити такі: діалектичний, ідеалістичний, метафізичний та матеріалістичний. Основними загальнонауковими методами вивчення законодавчої техніки є: системний, структурний, історичний, наукового моделювання, прогнозування, логічний (який включає такі прийоми, як аналіз, синтез, сходження від абстрактного до конкретного і від конкретного до абстрактного), аксіологічний, герменевтичний, конкретно-соціологічний, статистичний тощо. Водночас варто застосовувати спеціальні методи, зокрема спеціально-юридичний, порівняльного правознавства та ін. Подальше вирішення питань законодавчої техніки потребує детальнішої розробки практично усіх методів вивчення законодавчої техніки.

1. Кашанина Т. В. Юридическая техника. – М.: Эксмо, 2007. – С. 30-35. 2. Керимов Д.А. Методология права: Предмет, функции, проблемы философии права. – 5-е изд. – М.: Изд-во СГУ, 2009. – С. 236. 3. Кодифікація законодавства України: теорія, методологія, техніка / Ю. С. Шемшученко, О. І. Ющик, Л. М. Горбунова, М. О. Теплюк, Л.В. Гульченко, В. І. Риндюк; за заг. ред. О. І. Ющика. – К.: Парлам. вид-во, 2007. – С. 98-125. 4. Сырых В. М. Методологические основы законодательства // Законодательная техника: Науч.-практ. пособ. – М.: Городец, 2000. – С. 26, 41. 5. Ушаков А. А. Методологические основы и законодательный метод в советском правотворчестве (К постановке вопроса в плане "Юридической техники") // Пермский гос. ун-т им. А.М. Горького. Ученые зап. – № 147 (Юрид. науки). – Пермь, 1966. – С. 141-162. 6. Чухвичев Д. В. Законодательная техника: учеб. пособие для студентов вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА; Закон и право, 2006. – С. 26-27.

Надійшла до редколегії 29.04.10

В. Радзивілюк, канд. юрид. наук

МЕТОД, ПРИНЦИПИ ТА ФУНКЦІ ПРАВА БАНКРУТСТВА (НЕСПРОМОЖНОСТІ)

У статті розглядаються метод, принципи та функції права банкрутства (неспроможності).

В статті рассматриваются метод, принципы и функции права банкрутства (несостоятельности).

The article focuses on the method, principles and functions of bankruptcy (insolvency) law.

Ключові слова: метод, принципи та функції права банкрутства (неспроможності).

Ключевые слова: метод, принципы и функции права банкрутства (несостоятельности).

Key words: method, principles and functions of bankruptcy (insolvency) law.

Відносини, які складаються у зв'язку та з приводу неплатоспроможності, банкрутства (неспроможності) об'єктивно потребують своєрідної форми правового регулювання, то через яку узагальнюючу категорію можна виразити характерні риси цієї правової форми?

Значення узагальнюючої категорії, котра в єдності відображає характерні юридичні особливості той чи іншої структурної ланки права, може виконувати поняття метода правового регулювання. В теорії права під методом правового регулювання розуміють засоби, прийоми регулювання або побудови тих чи інших правовідносин, то як регулюють ті чи інші норми, як будується то чи інше правовідношення [1, с. 353 – 354], [2, с. 245 – 246].

Метод збирає у єдиний фокус правові особливості кожної існуючої структурної ланки права, виражає її правову сутність. Якщо поняття предмета права банкрутства (неспроможності) пов'язано з питанням про те, які суспільні відносини регулюються правом банкрутства (неспроможності), то поняття метода – з питанням про те, як ці суспільні відносини регулюються нормами права банкрутства (неспроможності). Тому між предметом і методом правового регулювання існує вельми тісний та жорсткий зв'язок. Метод зумовлюється особливостями предмета правового регулювання. Наявність загальної родової властивості, що притаманна усім відносинам, які входять до предмету права банкрутства (неспроможності), зумовлює і застосування до них відповідного методу правового регулювання.

Отже, певний вид суспільних відносин виділяється "у якості самостійного предмета права тому, що ці

відносини за своєю об'єктивною природою вимагають специфічної форми правового регулювання. Наявність специфічного методу, відповідно, є необхідним показником того, що певний вид суспільних відносин відокремився у самостійний предмет правового регулювання" [3, с.10].

Метод правового регулювання права банкрутства (неспроможності) у значному ступені являє собою царину суб'єктивного, що відрізняє його від предмета. Метод правового регулювання є суб'єктивним у тому сенсі, що визначається законодавцем у нормах права тобто в значній мірі залеже від волі законодавця. Останній, який знаходиться у рамках необхідності та враховує характер відносин, що регулюються, може обрати той чи інший прийом правового впливу на них. Він може варіювати ці прийоми, використовуючи їх у різноманітних комбінаціях. Але сам по собі він є об'єктивним у тому сенсі, що до певних суспільних відносин може бути застосований лише певний метод регулювання.

В праві банкрутства (неспроможності) використовується як владно – імперативне регулювання так і диспозитивно – дозвольне регулювання, яке поєднується у різних варіантах.

Одночасне об'єднання у методі правового регулювання права банкрутства (неспроможності) імперативних та диспозитивних основ пояснюється правовою природою права банкрутства (неспроможності).

З одного боку право банкрутства (неспроможності) містить достатню кількість матеріально – правових норм, що визначають правове становище суб'єктів банкрутства (неспроможності) їх учасників, правовий

